

חומרי לימוד לחידון
אלוף השפה העברית

במסגרת התכנית העירונית "רק מילה בעברית"
לעידוד וטיפוח השפה העברית בבתי הספר
היסודיים באשדוד

מילים נרדפות

גָּדוֹל	רב מימדים	גבוה, עצום, כַּבִּיר, ענק
זָעִיר	קטן	קט, קטן, קטנטן, פָּעוּט
טוֹב	יפה במראה ובתכונות	מועיל, רצוי, חיובי, שַׁפִּיר, מקסים, נהדר, מצוין, תקין
יָאֶה	יפה	נָאֶה, בסדר גמור, יופי, ראוי, נכון, מתאים
נֶהְדָּר	יפהפה	מְצֻיָּן, נשגב, מלא הוד, נפלא, מקסים, מְעֻלֶּה, מְשֻׁבָּח
נָאוֹת	כמו שצריך	מתאים, ראוי, הולם, הגון, סביר, צודק, מְקֻבָּל
חָבֵר	אדם קרוב שהוא לא בן משפחה	רֵעַ , ידיד, בן זוג
נָבוֹד	יחס הולם בין בני אדם	הערכה, הערצה, יְקָר , הוקרה

החומר מובא מתוך אתר
האקדמיה ללשון העברית;

דַּחְלִיל

בארמית של התלמוד הבבלי באה המילה דַּחְלוּל , ומקובל לפרשה: דמות עץ בצורת אדם שנועדה להפחיד את הציפורים.

מילה זו גזורה מן הפועל הארמי דְּחֵל שפירושו פָּחַד, פועל המובר לדוברי העברית מן הצירוף הארמי בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ – מילולית 'ביראה ואהבה' (כיום הביטוי עניינו 'בזהירות', 'ביראת כבוד'). בעברית החדשה נוצרה על פי דַּחְלוּל הצורה דַּחְלִיל באותה משמעות.

דוגמה לשאלה אפשרית בחידון:

איזה דמות בגינה קשורה ל"ביראה ואהבה"
התשובה : דחליל - דמות עץ בצורת אדם שנועדה להפחיד את הציפורים. מילה זו גזורה מן הפועל הארמי דְּחֵל שפירושו פָּחַד, והצירוף הארמי בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ – מילולית 'ביראה ואהבה'.

גֶּבֶר בן אדם ממין זכרן

מְצֻיָּן, נשגב, מלא הוד, נפלא, מקסים, מְעֻלֶּה, מְשֻׁבַּח

סְבָרָה מחשבה

דֵּעָה, רעיון, הֲנָחָה, הַשְׁעָרָה, הַעֲרָכָה

עֲלָטָה חוסר או

חֲשֵׁכָה, אֲפֵלָה, חֹשֶׁךְ

עֲרִירִי חי לבדו

בּוֹדֵד, בדד, לבד, גלמוד

צָהֳלָה שמחה

גילה, דִּיצָה. גיל, חֶדְוָה, שָׂשׂוֹן

סַהַר ירח לבנה

מְאֹן לא הסכים סֵרֵב, התנגד, דָּחָה

צַר אויב קָם, עָר, שונא, עוֹיֵן, צורר

קָלוֹן בושה גדולה בּוּלְמָה, חֶרְפָּה, בִּזָּיוֹן, בושה

קָשִׁישׁ אִישׁ שֵׂיבָה זקן, ישיש, סב, סַבָּא, בא בימים

יירוט

החומר מובא מתוך אתר
האקדמיה ללשון העברית;

יירוט הוא הסטה מכוונת של כלי טיס או כלי שיט ממסלולו – על ידי אילוצו לפנות ליעד אחר או על ידי פגיעה בו. כיום היירוט מכוון גם נגד טילים וכלי משחית דומים ונועד למנוע מהם להגיע ליעדם. בתחום המודיעין מיירטים מסרים במטרה להשיג את המידע הצפון בהם, לרוב מבלי למנוע מהם להגיע ליעדם.

בספר במדבר מסופר כי כשיצא בלעם לקלל את ישראל ראתה אתונו את מלאך ה' ניצב בדרכה, ולפיכך סטתה מן הדרך. בלעם היכה את אתונו. מלאך ה' שאל את בלעם מדוע היכה את אתונו, הרי טוב עשתה האתון, כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי... וכוונתו על פי חלק מהפרשנים - הסיט דבר מדרכו. דבר-מה הסיט את האתון מדרכה.

דוגמה לשאלה אפשרית בחידון:

מה הקשר הלשוני בין פעולת כיפת הברזל לאתונו של בלעם?
התשובה : כיפת ברזל עניינה ביירוט טילים. אתונו של בלעם סטתה מדרכה כשראתה את המלאך.
ועל כך נאמר " כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי..." כלומר – דבר מה הסיט את האתון מדרכה.

	וַדַּאי	בסבירות מוחלטת	בטוח, לבטח, בָּרִי, בלי ספק, ברור כשמש, כמובן
	דְּהַיְינוּ	זאת אומרת	כלומר, קְרי, במילים אחרות, מַשְׁמָע
	טִירָה	בית גדול ומבוצר	ארמון, היכל, פָּלָטִין, פַּלְטֵרִין, חֲוִילָה
	בַּיִת	מבנה למגורים	מעון, נָוֶה, משכן, מבנה, בנין, דירה, קֵן
	אֲבָל	מילה המשמשת להבעת הסתייגות תיקון	בְּרַם, אולם, אך, מה שבן, אלא ש...
	דָּאַג	פחד שיקרה משהו רע	חשש, חָרַד, פחד, נלחץ,
	הַאֲזָנָה	הקשבה	קֶשֶׁב, שמיעה, צְתוּת, הַסְכָּתָה
	לְאָן?	שאלה לגבי יעד הליכה או נסיעה	לְאֵיפֹה? לְהֵיכָן? אָנָה? לאיזה מקום?
	לָבִיא	בעל חיים המכונה מלך החיות	אֲרִי, אַרְיֵה, כְּפִיר, לַיִשׁ, שַׁחַל
	מתנה	משהו שנותנים כסימן להערכה	שי, תשורה, מנחה, מַתָּת. מַשׂאֵת, אֶשְׁכָּר, זֶבֶד

לֵב איבר מרכזי בגוף המשמש במשאבת דם

מֶרְכָּז, תָּוֶךְ, אֶמְצַע, טַבּוּר, החלק החשוב

מְבַדֵּחַ מעורר צחוק

מצחיק, היתולי, לֵצָנִי. מְבַדֵּר, מְשַׁעְשֵׁעַ

מוֹשִׁיעַ מציל

גואל, פודה, מְחַלֵּץ, מְשַׁחְרֵר

מְלָאכָה עבודה

משלַח יד, מקצוע, עיסוק. אֻמָּנוּת, מקצוע, מִשְׁלָח, עִסּוּק

נָאוֹר אדם משכיל

חכם, נבון, בן תרבות, איש אשכולות

עץ או פלי?

בולנו יודעים כי בתחילת משחקי כדורגל מטיל השופט מטבע על מנת לקבוע מי יהיה הקפטן שיבחר בין צד המגרש בו תתחיל קבוצתו לבין כדור הפתיחה.

החומר מובא מתוך אתר האקדמיה ללשון העברית;

מקורו של הביטוי "עץ או פלי" הוא בצורת מטבע המיל מתקופת המנדט הבריטי – בצידו האחד היה ציור של ענף עץ זית ובצידו השני הוטבע הכיתוב "פלשתינה (א"י)".

"עץ" הוא אפוא הצד שעליו ציור הענף, ו"פלי" הצד שעליו כתוב "פלשתינה". גם כיום "עץ" הוא הצד שעליו מופיע ציור הנושא, ואילו "פלי" הוא הצד שעליו הערך של המטבע.

מטבע המיל מתקופת המנדט הבריטי

תמונת המטבע מאת mohammed abushaban - Self-scanned, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2154777

דוגמה לשאלה אפשרית בחידון:

מה מקור הביטוי "עץ או פלי"?

תשובה אפשרית: מקורו של הביטוי "עץ או פלי" הוא בצורת מטבע המיל מתקופת המנדט הבריטי – בצידו האחד היה ציור של ענף עץ זית ובצידו השני הוטבע הכיתוב "פלשתינה (א"י)".

שדרוג

החומר מובא מתוך אתר
האקדמיה ללשון העברית;

המילה שדרוג משמעותה 'דירוג מחדש', כגון בברטיסי טיסה: אדם שאמור לטוס במחלקה מסוימת אפשר להעבירו למחלקה גבוהה יותר או נמוכה יותר.
המילה שדרוג מצטרפת למילים מחודשות אחרות שבהן נוספה שי"ן לשורש: שכתוב-כתיבה מחדש, שיקום-הקמה מחדש.

בפועל שימשה המילה שדרוג בעיקר כאשר הדירוג מחדש היה כלפי מעלה. כיום המילה שדרוג התרחקה מאוד ממשמעות הדירוג. היא רווחת בתחום המחשבים ומשם התפשטה לכל עבר ודחקה מילים ותיקות. רבים נוקטים אותה במקומות שבעבר היו משתמשים בהם במילה שיפור או במילים קרובות כמו שכלול, ייעול, טיוב, השבחה, שיפוץ ותיקון.

דוגמה לשאלה אפשרית בחידון:

תן דוגמה למילים בהן נוספה האות שין לשורש. פרש את המילה

תשובה אפשרית:
- שדרוג – דרוג מחדש
- שכתוב – כתיבה מחדש
- שיקום – הקמה מחדש

שׁוֹטֶה טִפֵּשׁ אֱוִיל, בַּעַר, בּוּר, כְּסִיל

תּוּגָה עצבות יגון, קַדְרוּת, דְּאָבָה, עצב, אבלות, צער

יָגוֹן הרגשה של צער כאב, עצב, מוּעָקָה, תוגה, דְּאָבָה, קדרות, דכדוך

זֹהַר אור זוהר בֹּהַק, נֹגַהּ, זיו, נְהָרָה, הִלָּה

הַאֲרָכָה מתן תוספת (בד"כ זמן) דחייה, השהיה, עיכוב